

BİR YEREL ÇATIŞMADAN DAHA FAZLASI: KIRGIZİSTAN-TACİKİSTAN SINIR SORUNU

Gülperi GÜNGÖR

GÜLPERİ GÜNGÖR

Analiz No : 2023 / 4

06.01.2023

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında Orta Asya ülkeleri arasında sınır sorunları dahil olmak üzere bir dizi sorun ortaya çıkmıştır. Tarafların farklı Sovyet haritalarını öne sürmeleri, tartışmalı topraklarda yer alan *kolhozların* (ortak çiftlik) farklı ülkelerin topraklarını kapsaması, ülke içinde yer alan ankavlar sınır sorunlarının neticelendirilmesini zorlaştıran etmenlerden bazılarıdır. Kazakistan ve Türkmenistan komşu devletler ile sınır belirleme çalışmalarında nispeten en az sorun yaşayan ülkeler olmuştur. Kazakistan Kırgızistanla 2001de, Özbekistanla 2002de, Türkmenistanla 2017de sınır sorunlarını çözmüş, Türkmenistanın Kazakistan ve Özbekistan ile sınır belirleme çalışmalarının önemli bir kısmı 2017de tamamlanmıştır.

Kırgızistan ile Tacikistan ise sınır sorunlarını uzun süredir çözememektedir. Kırgız-Tacik sınırının yaklaşık üçte biri hala belirlenmemiş durumda iken, sınır bölgelerinde periyodik olarak çatışmaların vuku bulduğu görülmektedir. Son 12 yılda 150den fazla çatışma gerçekleşmiştir.[1] İki taraf, sınırlar için Sovyetler Birliğinin farklı dönemlerinde çizilen haritaları ve belgeleri öne sürmektedir. Anklavların da yer aldığı bölgede, taraflar arasında gerginliğin arttığı dönemlerde sınır geçişlerinin kapatılması sorunları şiddetlendirirken, paylaşılan su kanalları ve altyapılar ile ilgili sorunlar, sınır görevlilerinin yolsuzlukları, bölgenin uyuşturucu trafiği ve kaçakçılıkta geçiş noktası olması durumu oldukça kritik hale getirmektedir.[2]

Bölgede şiddetin özellikle son 2 yılda tırmandığı, Nisan 2021de ve Eylül 2022de yerel çatışmaların ötesinde tarafların silahlı kuvvetlerinin dahil olduğu görülmüştür. Nisan 2021de çatışmaların başladığı yer Batkendir. İsfara Nehri'nin suyunun dağıtıldığı Golovnoy tesisinde yerel sakinler arasında başlayan çatışma, ordu birimlerinin hızla ağır silahlar, roketler ve havan toplarını konuşlandırmasıyla bölgede emsali olmayan bir çatışmaya dönüşmüştür.[3] Bölge sakini, 30.000 fazla kişi tahliye edilirken, 34 kişi hayatını kaybetmiştir.[4] Eylül 2022'deki çatışmalar ise 62 kişinin hayatını kaybetmesine neden

olmuş, 140.000 kişi bölgeden tahliye edilmiştir.

Gerçekleşen bu olayların sınır anlaşmazlığı ya da sınır çatışması olarak nitelendirildiği görülmektedir. Araştırmacı Julia Emtseva olayların sınır çatışmaları kavramı etrafında ele alınmasının durumun tırmanmasını önlemek için olduğunu ancak kamera kayıtlarında ağır silahlar ve askeri personelin görüntülendiğini, bu durumun planlanmış bir askeri operasyon olduğunu kanıtlayabileceğini ifade etmektedir.[5] Her iki taraf da ilk saldırının sorumluluğunu üstlenmezken, tarafların BM Güvenlik Konseyine askeri eylemlerini gerekçelendiren resmi bir 51. Madde mektubu göndermemesi ise meşru müdafaa gerekçelerinin hukukiliğine gölge düşürmektedir. Bölgedeki durum Ukrayna Savaşının gölgesinde gündemde yeterince yer almamaktadır. Emstva olayların sınır çatışmaları olarak etiketlenmesinin konunun uluslararası toplumdan ciddi bir tepki gerektirmediği yanılsamasını yarattığını ve şiddetin karşılıklı olarak tırmanmasına neden olabileceğini ifade etmektedir.[6] Kırgızistan Başsavcılığı Barışa Karşı Suçlar kapsamında Tacikistan'ın eylemlerini askeri bir işgal olarak değerlendirmiştir. Ancak Uluslararası Ceza Mahkemesinde soruşturma başlatma girişimi, Kırgız Devlet Başkanı Sadır Caparovun diplomatik kanallardan çözüme gidileceği açıklaması doğrultusunda destek görmemiştir.[7]

Kırgızistan ve Tacikistanın Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütüne (KGAÖ) üye olduğu bilinmektedir. Devlet Başkanları Imamali Rahman ve Sadır Caparov Eylül 2022de Semerkantta ŞİÖ Devlet Başkanları Zirvesinde bir araya gelmiş ancak sınırda çatışmalar çıkınca derhal zirveden ayrılmışlardı. Tüm bunlar üye oldukları kuruluşların sorun çözme ve diyalog yolu oluşturabilmelerindeki etkinliklerinin sorgulanmasına sebebiyet vermiş ve Rusyanın bölgedeki etkisinin azaldığına dair bazı yorumları gündeme getirmiştir.

Tacikistanda 1994ten beri başkan olan İmamali Rahmanın otoriter liderliğinin Rusya tarafından destek gördüğü bilinmektedir. Tacikistan-Afganistan sınırında konuşlanan Rus Ordusunun 201. Tümeni Tacikistanın güvenliğinin önemli bir garantörü olmuştur. Rusyanın Tacikistan İslami Rönesans Partisini terör örgütü listesine alması, Tacik Devlet Başkanını liyakat nişanı ile ödüllendirmesi de iyi ilişkilerin göstergeleridir. Buna rağmen, önce COVID kısıtlamalarının etkileri, daha sonra Ukrayna Savaşı ve Rusyaya uygulanan yaptırımlar dolayısıyla Rusyadan gelen işçi dövizlerindeki azalış (Tacikistan'ın Gayr Safi Milli Hasılasının dörtte birinden fazlasını oluşturmaktadır[8]), Tacikistan hükümetinin temerrüt riskiyle karşı karşıya kalması ve kriz dolayısıyla Rahmanın halka iki yıllık yiyecek stoklama talimatı vermesi[9] Tacikistanda istikrarsızlığı şiddetlendirmiştir.

Sovyetler Birliğinden ayrılan devletlerden, kişi başı milli gelirin en düşük olduğu devletler arasında ilk sırada Tacikistan, ikinci sırada Kırgızistan gelmektedir. Bu durum düşen hayat standartları dolayısıyla meşruiyet sağlamak için yöneticilerin dış düşman arayışında olduklarını düşündürtmektedir ve çatışmaların diyalog yoluyla çözümünün başarısız olabileceği sinyallerini vermektedir. Kırgızistanın Türkiyeden Bayraktar TB2 SİHA'larını satın aldığı ve Tacikistan'da İran yapımı Ebabil-2 İHA üretim tesisinin açıldığı bilinmektedir. Militaristleşmenin iki ülke arasında gerilimi körüklemesi mümkündür.

Rusyanın ve liderlik ettiği örgütlerin, konu ile ilgili olarak diyalog için yeterince müdahil

olmaması ise ateşkes veya barış görüşmeleri süreçlerinde kolaylaştırıcı rol oynamanın Rusya için daha az maliyetli ve riskli olmasındandır.[10] Rusya Ukraynadaki savaşa odaklanmışken, Orta Asyadaki nüfuzunu da kaybetmek istememektedir. Tacikistan-Kırgızistan sınırında istikrarsız durum Rusyanın ileride bölgeye müdahil olabilmesinin yolunu açabilecektir. 2020 Dağlık Karabağ Ateşkesi gereği Rus barış gücünün Kafkasyada konuşlanması ya da Kazakistandaki Ocak 2022 olaylarına KGAÖnün müdahil olması gibi ileride olası bir çatışma sonrasında Rusyanın ya da liderlik ettiği örgütlerin ateşkes sürecine dahil olması beklenebilir.

Kırgızistanın sivil milis güçlerini eğitme ve sınırlarda onları devreye sokma girişimleri[11] ise istikrarsızlığın hakim olduğu, başta uyuşturucu olmak üzere kaçakçılığın yaygın olarak görüldüğü bu bölgede daha kötü sonuçlara yol açabilecektir. Kırgızistan-Tacikistan sınırında, Fergana Vadisinin hatırı sayılır bir nüfusu barındıran bu bölgesinde mevcut güvensizlik ortamı dolayısıyla yerel sakinler göç etmek zorunluluğuyla karşı karşıya kalmaktadır. Uzmanlar bölgede büyük bir güvensizlik ve düşmanlık ortamının oluştuğunu gözlemlediklerini ifade etmektedirler. Buna karşılık bölgede bir güven inşasının sağlanmasında başta hükümetlerin atacağı adımlar rol oynayacaktır ve tarafları sağduyulu hareket etmeye yönlendirmek için bu konunun uluslararası toplumun dikkatine getirilmesi de önemlidir.

**Resim: Report.az*

[1] Nadyrbek Abazbekov, Kyrgyz-Tajik border disputes: reasons and ways of solution, *CABAR*, March 18, 2021, https://cabar.asia/en/kyrgyz-tajik-border-disputes-reasons-and-ways-of-solution

[2] Age

[3] Conficts over water and water infrastructure at the Tajik-Kyrgyz border A looming threat for Central Asia, *Water, Peace and Security*, https://waterpeacesecurity.org/files/68

[4] 33,388 Kyrgyzstanis evacuated from conflict zone in Batken, *Trend News Agency*, May 2, 2021, https://en.trend.az/casia/kyrgyzstan/3418071.html

[5] Julia Emtseva, Small conflicts with big impact: The Tajik-Kyrgyz war no one talks about, *EIJIL Talk*, October 11, 2022, https://www.ejiltalk.org/small-conflicts-with-big-impact-the-tajik-kyrgyz-war-no-one-talks-about/

[6] Age

[7] Age

[8] Maximilian Hess, Facing food crisis, Tajikistan returns to Washington with begging bowl, *BNE*, April 20, 2022, https://www.bne.eu/perspectives-facing-food-crisis-tajikistan-returns-to-washington-with-begging-bowl-241908/?source=tajikistan

[9] Age

[10] Understanding the Kyrgyz-Tajik Border Conflict, https://www.youtube.com/watch?v=MyfUbLIKzDI

[11] Kyrgyzstan and Uzbekistan turn to civilian militias to secure borders, *The Guardian*, October 16, 2014, https://www.theguardian.com/world/2014/oct/16/kyrgyzstan-uzbekistan-civilian-militias-border-security

Yazar Hakkında :

Gülperi Güngör, 2015 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2020 yılında ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü □□□□□ yüksek lisans derecesini almıştır. Ocak 2020 □□□□□□□□□□ katılmıştır. Güngör, Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde doktor adayıdır. Mart 2025 sonrasında doktora çalışmasını yürütmek üzere Sheffield Üniversitesi'nde bulunan Güngör, AVİM'de Gayrimukim Uzman olarak görev yapmaya başlamıştır.

Atıfta bulunmak için: GÜNGÖR, Gülperi. 2026. "BİR YEREL ÇATIŞMADAN DAHA FAZLASI: KIRGIZİSTAN-TACİKİSTAN SINIR SORUNU." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2023 / 4. Ocak 06. Erişim Kasım 11, 2026. https://mail.avim.org.tr/tr/Analiz/BIR-YEREL-CATISMADAN-DAHA-FAZLASI-KIRGIZISTAN-TACIKISTAN-SINIR-SORUNU

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr

https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır